

Rozdělování bohatství ve světě

Nevládní organizace Oxfam v lednu roku 2015 oznámila, že už příští rok bude 1% nejbohatších lidí vlastnit polovinu majetku celého lidstva, přičemž v roce 2009 vlastnili jen 44%. Proč by nás měla taková čísla znervózňovat, když jiné statistiky dokazují, že lidstvu se vede lépe, než kdykoliv v dějinách a jen od roku 1990 klesl počet lidí žijících v naprosté chudobě, tedy za méně než 1,25 dolaru na den, ze dvou miliard na jednu?

Důvodů pro neklid je víc, ale jeden je opravdu nápadný a týká se podstaty demokracie: malá skupina stále bohatších si za své peníze kupuje stále větší politickou a ekonomickou moc a v roustoucí míře tak přebírá kontrolu nad společností. Jak například uvádí Oxfam, miliardáři podnikající ve farmacii a zdravotnictví vynaložili jen v roce 2013 půl miliardy dolarů za lobbying ve Washingtonu a Bruselu. Že nelobovali za prospěch levnějších léků a zdravotní péče pro miliardy lidí, lze usoudit i z toho, že bohatství této skupiny vzrostlo za rok 2014 o 47%.

Zdroj: Týdeník *Respekt*, 26.1. - 1.2. 2015

Energie

Mezi kritické faktory zemědělské produkce patří půda, voda, biodiverzita a energie. Zaměříme se nyní pouze na energii. U energie se posuzuje tzv. rovnice ERoEI (z anglického termínu Energy Returned on Energy Invested), tedy podíl energie vložené na energii získanou. V dávné historii vynaložili lovci-sběrači při získávání potravy 1 jednotku své energie, přičemž 5–10 jednotek energie získali. Energetická návratnost je vyšší u jednoduchého zemědělství (bez chemizace a mechanizace), kde na 1 jednotku vložené energie připadá 15–20 získaných jednotek energie. U tropického malozemědělství je tento poměr 15–40/1 a při pěstování manioku (cassava, tapioca) pak dokonce až 70/1. Energetická bilance dnešního mechanizovaného zemědělství je zcela opačná. Při pěstování kukuřice v USA na 1 vloženou jednotku získáme pouze 2,8 energetických jednotek. Průměr globálního zemědělského systému je dokonce záporný. Vyjádřeno čísly – na získání 1 jednotky energie je nutné vynaložit 10 energetických jednotek.

Tento stav je dán velmi vysokou dodatečnou energií, kterou vyžaduje výroba chemických hnojiv, provoz zemědělských strojů a spotřeba vody na zavlažování. Například na výrobu 1 kg dusíkatého hnojiva je potřeba 1,5–2 litrů ropy. Na 1 hektar půdy se ročně v průměru spotřebuje 100 kg dusíkatého hnojiva, což znamená, že se na 1 ha půdy ročně spotřebuje 150–200 litrů ropy (bez započítání paliva pro mechanizaci). V posledních desetiletích se lidstvo zaměřilo pouze na pěstování úzkého vzorku plodin. Pšenice, rýže a kukuřice spotřebují 80 % energetických nároků v zemědělství. Na začátku jsme zmínili, že mezi kritické faktory zemědělské produkce patří i biodiverzita. Ta je ovšem značně snížena díky pěstování rýže, kukuřice a pšenice. Na světě existuje 30 000 rostlin, které mají pro člověka využitelné části, přičemž 7 000 z nich bylo již v minulosti využito.

Zdroje:

Ulčák, Z. 2013. Odborná přednáška „Základy zemědělství a rozvoje venkova“: Kritické faktory zemědělské produkce. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta. Olomouc.

Kakao či čokoláda

Evropská unie dováží z nejméně rozvinutých zemí světa (LDC's) více zemědělských produktů než USA, Kanada, Austrálie, Nový Zéland a Japonsko dohromady. Většinu plodin ovšem dováží v surovém stavu, ve svých členských státech je zpracovává, a pak je opět, s velkou přidanou hodnotou, vyváží. Přibližně 2/3 z exportovaného zemědělského zboží z EU v roce 2013 tvořilo zpracované zboží určené pro přímou konzumaci, 10 % exportu byly primární nezpracované zemědělské produkty a zbylé procenta tvořily polotovary. EU tak doveze levné primární suroviny z rozvojových zemí, zpracuje je, a pak zpět do rozvojových zemí vyveze finální výrobky s velkou přidanou hodnotou. Tato situace je podporována odstupňováním cel. Jde o takové nastavení, při kterém jsou celní sazby nastaveny tak, že se zvyšují s vyšším stupněm zpracování určitého výrobku. V praxi na příkladu kakaa to znamená, že zatímco je do EU možno dovézt nezpracované kakaové boby s nulovým clem, na dovoz kakaového prášku je stanoveno 8 % clo a na čokoládový polotovar obsahující kakaové máslo dosahuje clo 7,7 %. Obdobná je situace i v případě dalších plodin, např. rýže, sóji a dalších.

Zdroje:

GAIN (Global Agriculture Information Network): <http://www.fas.usda.gov/gainfiles/200308/145985786.pdf>

EUROSTAT. 2014. Agriculture trade in 2013: EU gains in commodity exports. Dostupné z: http://ec.europa.eu/agriculture/trade-analysis/map/2014-1_en.pdf

GOV:UK. 2015. Trade tariff. Dostupné z: <https://www.gov.uk/trade-tariff/headings/1805?country=&day=1&month=5&year=2015>

WTO (World Trade Organization). 2015. Tariff download facility. Dostupné z: <http://tariffdata.wto.org/ReportersAndProducts.aspx>

Biopirátství

Tento termín se vžil pro označení praktik velkých farmaceutických a chemických firem, které zneužívají tradiční znalosti účinků rostlin ve specifických lokalitách. Při výzkumu léčiv a nových účinných chemikálií se využívá tzv. nahodilého testování, kdy se sbírají méně známé či nově objevené druhy a zkouší se, co by se z nich dalo vyrobit. Úspěšnost tohoto testování je 1:10 000. To je samozřejmě finančně velmi náročné. Pokud však bio-prospektoři využijí znalostí tradiční medicíny, úspěšnost stoupne až na 1:2. To by bylo možné chápat jako velmi dobré spojení tradiční medicíny s moderní vědou. Bohužel nadnárodní firmy si často nechávají patentovat i staré tradiční postupy a po národních vládách pak vyžadují zákaz tradiční výroby. Zatímco 90 % zdrojů se nachází na Jihu, 90 % patentů je registrováno na Severu.

Mezi jednu z nejznámějších kauz je biopirátství výrobků z nimbovníku (Neem Tree), které nalézají široké uplatnění v zemědělství i kosmetice. Evropský patentový úřad v roce 2005 rozhodl, že není možné patentovat použití semen z nimbovníku jako fungicidu (prostředku proti houbám a plísním), jak se o to pokusila americká společnost Thermo Trilogy. Za žalobou proti patentu ovšem nestál žádný stát, ale skupina aktivistů, kterou vedla indická vědkyně Vandana Shiva. Chudé země totiž nemají dostatek prostředků, aby se pouštěli do sporů o patenty. Navíc si nechtějí pohněvat vlády bohatých zemí, v nichž mají farmaceutické a agrochemické firmy svá silná lobby. Většina politiků z třetího světa má ještě v dobré paměti hlasování Jemenu v Radě bezpečnosti OSN proti USA. Během následujících tří dnů zastavily Spojené státy Jemenu, jedné z nejchudších zemí světa, slíbenou pomoc ve výši 70 milionů USD.

Jistou nadějí na zlepšení situace by mohl být tzv. Nagojský protokol k Úmluvě o biologické rozmanitosti. Ten byl přijat 29. října 2010 a vstoupil v platnost 12. října 2014. K listopadu 2014 se k Protokolu připojilo 54 států. O čem vlastně ale Protokol je? Protokol zavádí pravidla pro přístup ke genetickým zdrojům a spravedlivé a rovnocenné sdílení přínosů plynoucích z jejich užívání. Naplňování práv a povinností a kontrola jejich plnění by měly vytvořit předpoklady pro zamezení jednání, které je v rozporu s cíli Úmluvy o biologické rozmanitosti, tzn. přístupu k těmto typům přírodních zdrojů, jejich následného využívání a komercializace bez souhlasu a dohody s poskytovatelem zdrojů.

Zdroje: Česko proti chudobě, 2008.

ČIŽP (Česká inspekce životního prostředí. 2013). Evropa debatuje o biopirátství a lepší ochraně znalostí původních obyvatel. Dostupné z:

http://www.cizp.cz/3539_Evropa-debatuje-o-biopirastvi-a-lepsi-ochrane-znalosti-puvodnich-obyvatel

MZe ČR (Ministerstvo zemědělství ČR). 2014. Nagojský protokol. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/355096/Nagojsky_protokol.pdf

Káva

Pro některé africké státy je káva nejvýznamnější zemědělskou plodinou. Ne že by obyvatelé těchto zemí byli takovými pijáky kávy. Většina pěstované kávy jde na vývoz a na vývozu kávy často závisí i celá ekonomika těchto zemí. V Burundi káva tvoří zhruba 59 % (2010) celkového vývozu země. Menší, avšak významný podíl je v případě Etiopie (33 %), Rwandy (27 %), Ugandy (18 %), Hondurasu (20 %) či Nikaragui (17 %). Na celém světě je káva zdrojem příjmu pro zhruba 26 milionů drobných pěstitelů a jejich rodin ve více než 50 zemích. Kromě Etiopie, která je kolébkou kávy, byly všechny země koloniemi Belgie, Anglie a Španělska. Koloniální mocnosti řídily po staletí hospodářství kolonií podle svých potřeb. A protože káva patřila mezi žádané luxusní zboží, zaměřily hospodářství kolonií na její produkci. Závislost na několika málo exportních plodinách podělily tyto země i po získání nezávislosti.

Obrovský propad cen kávy na dosud historicky nejnižší úroveň nastal v období 2000 až 2004, kterému předcházelo pět po sobě jdoucích let, kdy nabídka podstatně převyšovala poptávku. V průběhu 90. let se s podporou Světové banky zaměřil na produkci kávy Vietnam, který se dosud vývozu kávy nevěnoval. Za několik málo let desetinásobně zvýšil svoji produkci a z úplně nuly se vyšvihl na druhého nejvýznamnějšího vývozce světa. Světová jednička – Brazílie ve stejné době v úsilí o navýšení příjmů z exportu zvýšila produkci. Nadbytek na světovém trhu se odrazil výrazným poklesem cen, jehož dopad byl katastrofální pro země vyvážející několik málo surovin, v nich pak zejména pro drobné pěstitele, kteří jsou na prodeji své úrody kávy životně závislí.

Rodina, již vypěstované množství kávy nestačí uživit, nemá dost peněz na to, aby vytrhala své kávovníky, zasadila jinou plodinu, například kakaovníky, a tři roky čekala, než začnou kakaovníky plodit. Zbývá jí tedy jediné - zkusit vypěstovat a prodat více kávy, aby vydělala alespoň tolik, co dřív. Tím se však znovu zvýší produkce, zvýšení produkce přispívá k dalšímu převisu nabídky a ceny dále klesají. Na straně poptávky přitom lze jen stěží očekávat nárůst. Spotřebitel pravděpodobně nezačne kvůli nižší ceně kupovat více kávy a namísto dvou šálků pít denně šálků pět. Na druhé straně však ani nabídka kávy podobně jako jiných zemědělských produktů nemůže reagovat na zvýšení poptávky zvýšením nabídky tak bezprostředně, jak by mnohdy neuvěřitelně rychlý vývoj cen na světovém trhu očekával. Zásoby, s nimiž je možné obchodovat, jsou závislé na obdobích sklizně a dalších faktorech jednoduše připsatelných přírodě.

Můžeme zde mluvit o tzv. kávovém paradoxu – káva je po ropě druhou nejvíce obchodovanou komoditou na světě. Navzdory tomuto faktu však pěstitelé kávy patří mezi nejchudší zemědělce. Zatímco cena pro pěstitele kávy klesá, cena pro konzumenty kávy stoupá. Co stojí za tímto trendem? Uvádí se, že v procesu výroby kávy – od pěstování kávy až po okamžik, kdy se káva dotkne vašich rtů – se nachází až 6 mezičlánků, které právě zvyšují cenu kávy. Celková cena trhu s kávou se odhaduje na 70–80 miliard dolarů, ale z toho pouze 5 miliard připadá na samotné pěstitele.

Zdroje:

Fakir, S. 2011. The coffee paradox: how farmers and consumers are held hostage by the market dominance of a few. Dostupné z:

<http://sacsis.org.za/site/article/679.1>

<http://www.intracen.org/coffee-guide/world-coffee-trade/world-coffee-exports---basic-figures/>

<http://dev.ico.org/documents/icc-105-5e-employment.pdf>

International Trade Center: <http://www.intracen.org/coffee-guide/world-coffee-trade/world-coffee-exports---basic-figures/>

International Coffee Organization: <http://dev.ico.org/documents/icc-105-5e-employment.pdf>

Agrofert Holding – příklad horizontální a vertikální integrace české firmy (0,5h práce - Julie)

Největším obchodníkem s pesticidy v ČR je čtvrtá největší a nejbohatší česká firma Agrofert Holding (100% vlastněný Andrejem Babišem, současným ministrem financí). Agrofertu patří značná část českého chemického průmyslu (např. Synthesia Pardubice, Lovochemie Lovosice, Fatra Napajedla, Precheza Přešov, Deza Valašské Meziříčí, Energetika Chropyně, GreenChem Holding B.V. Výzkumný ústav organických syntéz), vlastní továrny na Slovensku (Duslo Šála, Istrochem Bratislava), v Německu (SKW Piesteritz Wittenberg). Je významným výrobcem hnojiv, barev, dehtu, sazí, plastů, výbušnin...

Agrofert vlastní také

- největší síť zemědělských skladů, výkupních firem, prodejců krmiv a zboží pro zemědělce v ČR – bývalé podniky ZZN (Zemědělské zásobování a nákup);
- druhého největšího českého výrobce mouky, těstovin a pečiva Penam a. s.;
- třetí největší mlékárnu v ČR Olma a.s.
- druhého největšího výrobce a prodejce zmraženého pečiva PROFROST a.s.
- největšího zpracovatele masa Kostelecké uzeniny a. s. a jednu z největších drůbežáren v ČR Vodňanské kuře
- největší pekárenskou firmu PMD Union a drůbežárny Hyza na Slovensku.

Agrofert je také významným obchodníkem s benzínem a naftou; nákladními auty, zemědělskými a stavebními stroji (AGRI CS, Agrotec a. s.). Koncern AGROFERT se v současné době skládá z více než 200 dceřiných společností podnikajících v sektoru chemie, zemědělství, potravinářství, pozemní techniky, obnovitelných zdrojů a nově i lesnictví, těžby a zpracování dřeva. Jedná se o největší skupinu v českém a slovenském zemědělství a potravinářství. Předcházela tomu například na počátku roku 2009 fúze Agrofertu s Agropol Group a. s. – významným obchodníkem se zemědělskými komoditami, pesticidy a hnojivy; vlastníkem zemědělských skladů a výkupních firem (např. Agrona, Belagra, Cerea, Proagro, Silagra) a největších českých drůbežáren ovládajících 40 % českého trhu s drůbeží (např. Jihočeská drůbež, Promt Modřice, Intergal Vrchovína a. s.). Běžný spotřebitel potravin v ČR či na Slovensku denně přímo nebo nepřímo kupuje výrobky Agrofertu.

Zdroje:

www.agrofert.cz

<http://www.czechtop100.cz/menu/aktualne/100-nejvyznamanejsich-firem-cr.html>

http://www.agrofert.cz/?clid=92&company_webprodcateg=&company_country=&company_region=&penam.-a.s.

http://www.agrofert.cz/?clid=95&company_webprodcateg=&company_country=&company_region=&profrost-a.s.

Bhútánské národní štěstí

Můžeme změřit štěstí? A je možné změřit štěstí celého národa? V Bhútánu, malém království v Himaláji, se o to snaží už pár desítek let. Nenajdete tam žádný obchodní řetězec, fastfood a dokonce ani jediný semafor. Před 40 lety se tam lidé rozhodli, že pokrok nebudou měřit ekonomickým růstem, ale tzv. indexem národní štěstí, který je postaven na čtyřech pilířích – podpora udržitelného rozvoje, zachovávání a podpora kulturních hodnot, zachování životního prostředí a dobré vládnutí. Naším cílem je pečovat o životní prostředí a tradiční hodnoty a zároveň dosahovat ekonomického růstu, abychom lidem zajistili spokojený život. Snažím se najít rovnováhu. Na jedné straně ctít tradice a být šetrný k životnímu prostředí, na straně druhé jít kupředu s dobou. To je podstata hrubého národního štěstí, vysvětluje předseda bhútánské vlády Tsering Tobgay.

Hrubé národní štěstí je jedním z indikátorů rozvoje, který neklade důraz na ekonomický růst, nýbrž na to jak se lidé cítí spokojeni se svým životem. Z tohoto pohledu mají významný vliv mezilidské vztahy, atmosféra ve společnosti a ochrana přírody.

Zdroje:

HDP je překonané. Bhútánci už 40 let měří index národního štěstí. Český rozhlas. 2014.

Potuček, M. 2012. Kvalita a udržitelnost života jako kritérium vizi a strategií. Dostupné z:

http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCAQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.martinpotucek.cz%2Findex.php%3Foptio n%3Dcom_rubberdoc%26view%3Ddoc%26id%3D479%26format%3Draw&ei=DYRKVcKLCuAUeisqgK&usq=AFQiCNF0uIMwUAo5h8aFYREdxwK_Zqa7qq &siq2=dICtZkz8DAZU4CHM_zKqBA&bvm=bv.92765956.bs.1.d.bGQ

Mít se jako kráva

Představ si sám sebe jako chudého afrického zemědělce snažícího se uživit na hektaru či dvou půdy. I když jsi možná neslyšel o globalizaci, jsi jí ovlivněn: prodáváš bavlnu, ze které vyrobí tričko pracovník na Mauritiu ve stylu navrženém Italem, nosit ho bude Pařížan. Jsi na tom sice finančně lépe než tvůj dědeček závislý na tom, co si sám vypěstuje, cena, za kterou bavlnu prodáváš, je však nízká. Určuje ji totiž světový trh. Spojené státy utratí ročně miliardy dolarů (například v roce 2014 podpořila vláda USA své farmáře částkou 20 miliard dolarů) na podporu svých 25 000 farmářů, čímž je povzbuzují k vyšší produkci bavlny. Podpora dokonce přesahuje tržní cenu jimi vypěstované bavlny a v důsledku toho ji američtí farmáři mohou prodávat za cenu, které ty nedokážeš konkurovat. Díky dotacím jsou farmáři z USA schopni prodávat pšenici o 28 %, kukuřici o 10 % a rýži o 25 % levněji, oproti ceně, kterou stojí jejich vypěstování. Dotace tvoří podstatnou část příjmu pro zemědělce – v USA a Evropě až 50 %, v Japonsku 66 % a ve Švýcarsku dokonce až 80 %. Cena, kterou dostaneš za svou bavlnu, tebe a tvoji rodinu neuživí. Přemýšlel jsi, že by sis koupil krávu a přivydělal si prodejem jejího mléka. Ale cena mléka na trhu je tak nízká, že se ti to nevyplatí. Tvé čerstvé mléko by muselo soupeřit se sušeným mlékem z Ameriky a Evropy, kde dotují každou krávu průměrně dvěma dolary denně. To je víc, než ty a tví sousedé aktuálně vyděláváte. Říkáš, jaký by to byl život, kdyby se vám dostávalo toho, co evropským a americkým kravám.

Zdroje: Joseph Stiglitz. In: Trade, The Gardian a ActionAid, 2003, [kráceno].

Economist. 2015. Farm subsidies: Milking taxpayers. Dostupné z:

<http://www.economist.com/news/united-states/21643191-crop-prices-fall-farmers-grow-subsidies-instead-milking-taxpayers>

Opršal, Z. 2014. Odborná přednáška „Globalizace“: Agro-potravinářský sektor. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta. Olomouc.

OECD. 2014. Agricultural support estimates 2014. Dostupné z:

http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/data/producer-and-consumer-support-estimates/agricultural-support-estimates-2014_data-00705-en?isPartOf=/content/datacollection/aqr-pcse-data-en

OECD. 2013. Aid to poor countries slips further as governments tighten budgets. Dostupné z:

<http://www.oecd.org/newsroom/aidtopoorcountrieslipsfurtherasgovernmentstightenbudgets.htm>

Pavlík, P. 2014. Odborná přednáška „Enviromentální ekonomie“: Zemědělství a potravinová bezpečnost. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta. Olomouc.

World Bank. 2015. Poverty overview. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>

České mléko v Thajsku

Aby evropské země podpořily své výrobce mléka, dotují jeho produkci a vývoz. V roce 2010 pocházely 3 % mléčných produktů importovaných do Thajska z České republiky. Pro srovnání mléčné produkty z Německa činily rovněž 3 % ze všech importovaných mléčných výrobků.

Thajsko je relativně chudou zemí s velkými sociálními rozdíly a je příjemcem rozvojové pomoci. Podle databáze CIA žije v Thajsku 67 milionů lidí, z nichž 38,2 % nachází obživu v zemědělství. Zemědělský sektor přitom vytváří pouze 12,2 % HDP a mlékárenská výroba tvoří jen 1 % celkové zemědělské produkce. V posledních desetiletích došlo v Thajsku k výraznému nárůstu mlékárenské výroby, kterému napomáhala i vládní politika. Namísto pouhé doplňkové aktivity se výroba mléka stala hlavní specializovanou činností smíšených farem. V letech 1980 – 1982 pocházelo z domácí produkce pouze 10 % spotřebovaného mléka, zatímco v roce 2002 to bylo 40 % a v roce 2012 dokonce již 57 %. Vládní politika Thajska se soustředí zejména na podporu domácí produkce a zvýšení soběstačnosti, současně usiluje o snížení chudoby a nárůst příjmů zemědělců v chudých oblastech. Thajsko též uplatňovalo přísná omezení na dovoz mléčných výrobků. Se vstupem do Světové obchodní organizace (WTO) však muselo některá přísná dovozní pravidla uvolnit. Zrušeny byly například dovozní kvóty na sušené plnotučné mléko, dotace evropskému mlékárenskému průmyslu však přetrvávají. V souvislosti s liberalizací dovozu mléčných výrobků vyvstává reálné nebezpečí, že dojde k nárůstu dovozu sušeného (plnotučného) mléka a naopak k poklesu odbytu domácího mléka. Ve světovém měřítku thajská produkce mléka není dostatečně konkurenceschopná, zpracovatelský průmysl se proto může rozhodnout pro levnější mléko z dovozu, což může vést k poklesu podílu domácího mléka na thajském trhu a k chudnutí místních zemědělců, kteří chovají krávy na mléko

Zdroje:

Glopolis: Jak zvýšit koherenci české zemědělské a obchodní politiky pro rozvoj? Studie a doporučení, 2008.

CIA (Central Intelligence Agency). 2015. The World Factbook: Thailand. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/th.html>

DLD Thailand (Department of Livestock Thailand). 2013. Thailand Dairy industry. Dostupné z:

<http://www.anqrin.tlri.gov.tw/meeting/2013TaiTai/2013TaiTai03.pdf>

Velký bere

Ovládá-li jeden výrobce trh, pak hovoříme o tzv. monopolu. Monopolu je možné dosáhnout i vytvořením tzv. kartelu (například OPEC). Při monopolním postavení je cena uměle určována. Čím větší má monopol moc, tím obtížnější je srazit cenu níž a spotřebitel se musí smířit s tím, co nabízí trh, i když jsou ceny předražené.

- V roce 2007 5 nadnárodních společností (Syngenta, Bayer, BASF, Dow, Monsanto a DuPont) kontrolovalo 74 % světového trhu s pesticidy oproti roku 1994, kdy to bylo 12 společností
- Monsanto kontroluje přes 70 % světového obchodu s plodinami odolnými proti hmyzu a herbicidům (2010)
- Monsanto kontroluje 91 % trhu s geneticky modifikovaným osivem na světě (2004).
- Nestlé kontroluje 80 % mléčné produkce v Peru
- 3 společnosti kontrolují 85 % světového trhu s čajem, největším dodavatelem na světě je Unilever
- Pět největších výrobců osobních a nákladních automobilů (Toyota, Volkswagen, GM, Renault-Nissan a Hyundai-Kia) zodpovídá téměř za 47 % vyrobených motorových vozidel ve světě (2014)
- V roce 2002 tři korporace – Chiquita, Dole Foods a Fresh del Monte – kontrolovaly 58 % světového trhu s banány. Do roku 2013 se jejich kontrola snížila „pouze“ na 36 %.
- Čtyři supermarketové řetězce (Tesco, Asda, Sainsbury a Morrisons) ovládají 73 % prodeje v Británii (2014)
- Kaufland, Ahold, Tesco, Penny Market, Lidl, Billa a Globus ovládají 65 % prodeje v ČR (2014)

Zdroje:

Action Aid (2005) Power Hungry: six reasons to regulate global food corporations.

Vuapel, K. _ Worm, O, (2008): The Dirty Portfolios of the Pesticides Industry, Product Evaluation and Ranking of Leading Agrochemical Companies, Hamburg, Greenpeace Germany.

Greer, J., Singh, K.: A Brief History of Transnational Corporations. Corpwatch 2000.

BananaLink. 2013. Multinationals lose grip on global banana exports. Dostupné z: <http://www.bananalink.org.uk/content/companies>

Euromonitor International. 2015. Grocery retailers in the Czech Republic. Dostupné z:

<http://www.euromonitor.com/grocery-retailers-in-the-czech-republic/report>

GMWatch. 2007. The world's top 10 pesticide firms. Dostupné z:

www.gmwatch.org/latest-listing/1-test/10560-the-worlds-top-10-pesticide-firms-who-owns-naturea

PANNA (Pesticide Action Network North America). 2010. Monsanto Corporate Profile. dostupné z:

<http://www.panna.org/resources/corporate-accountability/profiles/monsanto#2>

Pettinger, T. 2014. UK grocery market share. Dostupné z: <http://www.economicshelp.org/blog/6288/economics/uk-grocery-market-share>/Statista. 2015.

Leading motor vehicle manufacturers worldwide in 2014, based on global sales (in million units). Dostupné z:

<http://www.statista.com/statistics/275520/ranking-of-car-manufacturers-based-on-global-sales/>

Mít se jako v bavlnce

Představ si sám sebe jako chudého afrického zemědělce snažícího se uživit na hektaru či dvou půdy. I když jsi možná neslyšel o globalizaci, jsi jí ovlivněn: prodáváš bavlnu, ze které vyrobí tričko pracovník na Mauritiu ve stylu navržené Italem, nosit ho bude Pařížan. Jsi na tom sice finančně lépe než tvůj dědeček závislý na tom, co si sám vypěstuje, cena, za kterou prodáváš bavlnu je však nízká. Určuje ji totiž světový trh. Spojené státy utratí ročně miliardy dolarů na podporu svých farmářů (například v roce 2014 podpořila vláda USA své farmáře částkou 20 miliard dolarů; Economist, 2015), čímž je povzbuzují k vyšší produkci bavlny. Podpora dokonce přesahuje tržní cenu jimi vypěstované bavlny a v důsledku toho ji američtí farmáři mohou prodávat za cenu, které ty nedokážeš konkurovat. Cena, kterou dostaneš za svou bavlnu, tebe a tvoji rodinu neuživí. Mezi největší producenty bavlny na světě patří právě USA, dále pak Čína, Indie, Pákistán, Uzbekistán a Egypt (zároveň však jsou Čína, USA, Indie a Pákistán největšími spotřebiteli bavlny na světě; Investiční web, 2011). Podívejme se na příklad Uzbekistánu. I přes desetiletí snahy o diverzifikaci průmyslu je Uzbekistánu stále silně závislý na exportu bavlny. Nízká cena, která je mimo jiné ovlivněna i zemědělskými dotacemi ve vyspělých zemích, však Uzbekistánu neumožňuje výraznější prospěch a dynamičtější socioekonomický rozvoj. Cena bavlny je rovněž závislá na cenách ropy. Zvyšující se cena ropy totiž zvyšuje náklady na výrobu pesticidů, insekticidů a hnojiv, jež se při pěstování bavlny hojně využívají.

Zdroje:

Joseph Stiglitz. In: Trade, The Gardian and ActionAid, 2003 (kráceno).

<http://www.economist.com/news/usa/21643191-crop-prices-fall-farmers-grow-subsidies-instead-milking-taxpayers>

Economist. 2015. Farm subsidies: Milking taxpayers. Dostupné z:

<http://www.economist.com/news/usa/21643191-crop-prices-fall-farmers-grow-subsidies-instead-milking-taxpayers>

Investiční web. 2011. Podrobný pohled na loňského komoditního rekordmana. Dostupné z:

<http://www.investicniweb.cz/ix-komodity/komodity/2011/2/19/bavlna-podrobny-pohled-na-lonskeho-komoditniho-rekordmana/>

Léky

Nové vynálezy je nákladné vyvinout, ale levné kopírovat. Pokud by konkurence mohla nové vynálezy hned kopírovat, brzdil by se technologický pokrok, protože by chyběla motivace financování nových výzkumů. Tento problém mají vyřešit Práva duševního vlastnictví (TRIPs), která patentovaným vynálezům a dílům dávají 20 letou ochranu, kdy je nemůže bez zakoupení patentu nikdo jiný vyrábět. TRIPs se vztahují také na chudé země, které měly do devadesátých let výjimku, aby mohly vyrábět například levné léky. V městských čtvrtích Ugandy utratí nyní chudí lidé za léky i jednu třetinu svého příjmu. Ve východní provincii Zambie, v regionu, kde tři čtvrtiny obyvatel přežívají za méně než jeden dolar na den, se platí 7 dolarů za antibiotika proti zápalu plic, který je nejčastější příčinou dětských úmrtí v období dešťů. „Předepsat tyto cenově nedostupné léky je jako vydat potvrzení o smrti. Víme, že si to chudé domácnosti nemohou dovolit – a známe důsledky,“ komentuje situaci místní doktor. Vážným problémem v Zambii je i malárie, kdy 50 % hospitalizací dětí do 5 let je způsobeno malárií. Jedna síť proti komárům vyjde až na 12 dolarů.

Možnou alternativou, jak snížit náklady na léčbu různých onemocnění nejen v rozvojových zemích a zlepšit tak zdravotní péči, je produkce a distribuce tzv. generik. Generika jsou ekvivalenty originálních léčebných přípravků, jež mohou přijít na trh až vypršením jejich patentové ochrany. Obyvatelé zemí s nízkým a středním příjmem zaplatí průměrně 2,6 více za originální léky než za jejich ekvivalenty. V některých zemích se jedná až o desetinásobek. Aspirin, který se používá na léčbu zánětů, mírnění bolesti a horečky apod., se na trhu vyskytuje přes 100 let, a proto má velké množství generických kopií. V České republice je asi neznámější Acylpyrin. Cena originálního Aspirinu (10 tablet) se v ČR pohybuje okolo 120 Kč, zatímco cena 10 tablet Acylpyrinu je možné koupit již za 30 Kč.

Zdroje:

Oxfam: Rigged rules and double standards. 2002.

Cameron, A. a R. Laing. 2010. Cost savings of switching private sector consumption from originator brand medicines to generic equivalents. Dostupné z:

<http://www.who.int/healthsystems/topics/financing/healthreport/35MedicineCostSavings.pdf>

Lékárna.cz. 2015. Aspirin. Dostupné z: <http://www.lekarna.cz/aspirin-c-10-sumive-tablety/>

UNICEF. 2014. Malaria. Dostupné z: http://www.unicef.org/zambia/5109_8454.html

---

Efektivní sója

Většina evropského dobytka a prasat je živa ze sójových pokrutin. Na pěstování sóji však rozlohy Evropy nestačí, a proto je většina zkrmovaného množství dovážena z Latinské Ameriky. Po Brazílii a Spojených státech amerických je Argentina třetí největší producent sóji na světě. Argentina je jedním ze států, které přijaly ekonomický model navrhovaný Světovou bankou a Mezinárodním měnovým fondem a vydaly se cestou privatizace a liberalizace trhu, což umožnilo vstup na trh nadnárodním společnostem podnikajícím v osivech a agrochemickému průmyslu. Jednou z takových společností je i Monsanto. Malí rolníci, kteří kultivovali půdu po generace, byli mnohdy násilně přesídlení, protože nemohli dokázat vlastnictví pozemku. Desetitisíce farem v posledních letech zaniklo a ustoupilo dnešním 26 milionům hektarů sóji (z velké většiny se jedná o geneticky modifikovanou odrůdu sóji patentovanou společností Monsanto). Sója dokáže z půdy extrahovat velice dobře živiny, takže může být po několik let pěstována bez drahých hnojiv a její pěstování je ekonomicky výhodné. Při pěstování sóji však postupně dochází k ochuzování půdy a k erozi. Pěstování jsou vyhazovány další oblasti, což má v Argentině i v jiných státech Jižní Ameriky za následek dramatický nárůst odlesňování. Podle Centra pro aplikovaný výzkum biodiverzity Conservation International: "se během uplynulých tří desetiletí stala kultivace sóji jednou z nejvýznamnějších hrozeb tropické biodiverzity."

Sójový "boom" učinil z hospodářské krajiny malých farem, lesů a různorodých ekosystémů oceány monokultur. Jelikož je monokulturní mechanizované pěstování náročné na energii ve formě ropy, ne však na lidskou práci, venkov se vylidnil.

Pro velké majitele půdy je stále výnosnější pronajímat či prodávat půdu na produkci sóji než pěstovat plodiny pro místní spotřebu. Místí dodavatelé zeleniny, mléka a masa postupně mizí. S tím se vytrácí i pracovní místa, lidé nemají za co kupovat dovážené produkty. Podíl sóji v argentinském jídelníčku se mění v národní zdravotní problém. Vláda a odborníci doporučují, aby sója nebyla součástí jídelníčku dětí do pěti let. Kromě toho většinou není testovaná na zbytkové pesticidy. Zatímco se Argentina specializovala na krmení evropského a amerického dobytka sójou, má problém nasytit své obyvatele, z nichž přes 24 % žije pod hranicí chudoby.

Příklady Brazílie, Thajska, Indonésie a dalších zemí ukazují, že rozvoj dostatečně produktivního exportního zemědělství výrazně přispívá k ekonomickému růstu. Takové zemědělství však nebývá významným zdrojem zaměstnanosti. Přispívá jen k obohacení hrstky velkých vlastníků půdy a rozšiřování obdělávaných ploch na úkor původních pralesů nebo jiných cenných ekosystémů.

The tyranny of free trade. Friends of the Earth, 2005, s. 20

Nielsen, E.T., Rice, R.R., Ratay, S.M., Paratore, K., Hardner, J.J., et Fearnside, P.: Commodities and conservation: the need for greater habitat protection in the tropics. Center for applied biodiversity Science at Conservation International, Washington D.C. 2004.

Elektronika

Mnoho spotřebitelů věří, že zakoupený MP3 přehrávač vyrobila přímo společnost, jejíž jméno přehrávač nese. To však často není pravda. Například 30 % mobilů prodaných v roce 2007 bylo pro značkové společnosti navrženo nebo kompletně vyrobeno spotřebitelům často neznámými společnostmi, např. Flextronics, Foxconn, BenQ a Compal. Tento podíl se stále zvyšuje.

Společnosti zabývající se prodejem elektroniky totiž stále častěji přistupují na systém "výroby bez továren", což znamená, že si výrobky prodávané pod vlastní značkou nechávají dodávat od smluvně vázaných partnerů a samy nic nevyrobí.

Zatímco řízení společností sídlí většinou v bohatých zemích Severu, stejně jako spotřebitelé, jimž je elektronika určena, tak většina subdodavatelů elektroniky je asijských, někdy i východoevropských. Čína nabízí světovým investorům velké množství levné pracovní síly a také díky tomu je největším světovým výrobcem spotřební elektroniky. Více než polovina MP3 přehrávačů vyrobených v roce 2006 pocházela z Číny.

„200 juanů stojí bydlení, 400 juanů jídlo, 100 juanů telefon, 100 juanů cigarety a 100 juanů zábava za měsíc v Doumenu. To je dohromady 1000 juanů. Je nemožné ušetřit peníze,“ říká zaměstnanec továrny Flextronics, která v čínské provincii Zhuhai vyrábí herní konzoly. Minimální mzda v provincii je 770 juanů, přičemž základní mzda v továrně je 935 juanů (zhruba 2500 Kč) měsíčně. Ve vrcholech sezóny si zaměstnanci mohou vydělat 1000 - 1500 juanů, pracují však 100 až

180 hodin přesčasů za měsíc, což je daleko za čínským povoleným limitem 36 hodin. V rámci udržení výrobních norem mohou zaměstnanci odcházet na záchod jen s tzv. s duty-off kartou, na 100 zaměstnanců připadá jedna. V jiné továrně je zaměstnancům za minutu pozdního příchodu z oběda strháváno 50 juanů (kolem 135 Kč). Práce často probíhá v podmínkách ohrožujících zdraví. Celou jedenáct hodinovou směnu zaměstnanci prostojí. V odděleních pájení a sprejování jsou vystaveni toxickým výparům a chemikáliím, a aby stíhali pracovat dostatečně rychle, nepoužívají ochranné rukavice. Pokud nesplní výrobní normu 2 860 herních konzol za směnu, musí je bezplatně vyrobit v přesčase.

Migrace za prací do měst se stala čínskou strategií potírání chudoby a zajištění ekonomického růstu. Mladé venkovské ženy, které přicházející o práci v zemědělství a které mají na tomto ekonomickém růstu největší zásluhu, však platí vysokou cenu. Jako přistěhovalci z jiných provincií jsou na nejnižším stupni společenského žebříčku. Nízké mzdy, přemrštěné a nedobrovolné přesčasy, zdravotní a bezpečnostní podmínky včetně nemožnosti organizace nezávislých odborů jsou problémy, kterým musí čelit.

Odběratelské firmy jako Microsoft, Apple, Motorola, Sony či Nokia v celosvětové honbě za nižšími výrobními náklady požadují nižší výrobní ceny po svých dodavatelích, kteří snižují výrobní náklady často na úkor zaměstnanců. "Výrobci bez továren" v mnoha případech odmítají převzít za pracovní podmínky svých dodavatelů elektroniky zodpovědnost.

Zdroj: Playing with labour rights. Výroba hudebních přehrávačů a herních konzol v Číně. FinnWatch, SACOM a SOMO, 2009.

Pro koho je efektivita dobrá

Mexiko jako první chudší stát uvolnilo celní bariéry v obchodu s bohatými zeměmi. V roce 1994 se stalo součástí NAFTA – Severoamerické zóny volného obchodu mezi s Kanadou a s USA. Na mexický trh začala proudit dotovaná americká kukuřice, které nemohou menší pěstitelé konkurovat. Levná krmná žlutá kukuřice nahradila tradiční výživnější bílou, která byla zdrojem příjmu pro 3 miliony rolníků - 40 % všech zemědělců. Výkupní cena kukuřice pro pěstitelů mezi lety 1982 a 1998 klesla z 1300 pesos na 600, pro spotřebitele však cena tortil (kukuřičných plátek) mezi lety 1994 a 1999 stoupla 3,5krát. Zatímco farmář dostane za svou úrodu o polovinu méně, spotřebitel zaplatí za kukuřičnou placku zhruba třikrát více. Výhoda, kterou měl spotřebitel díky větší konkurenci pěstitelů teoreticky získat, zůstala někde po cestě k němu. Nehledě na to, že počet druhů kukuřice, z které si může vybrat, klesá se stoupajícím počtem krachujících malých pěstitelů.

Zdroj: Murphy, S.: Concentrated Market Power and Agricultural Trade. Ecofair Trade Dialogue, Discussion Papers, 2006.

Koltan v Kongu

Demokratická republika Kongo patří z hlediska přírodních zdrojů k nejbohatším zemím v Africe. V polovině 90. let se v zemi rozhořel vnitřní válečný konflikt, který trvá v podstatě dodnes. Důvodem nekončících nepokojů je rozsáhlá těžba nerostných zdrojů, které se skrze zahraniční obchodní společnosti vyváží do průmyslových zemí, které tyto suroviny dále zpracovávají.

V Kongu se nachází přibližně 80 % světových zásob koltanu (rudy, z níž se získává tantal). Tantal má díky své neobyčejné tvrdosti a vynikajícím vodivým schopnostem široké využití ve výrobě mikročipů pro mobilní telefony, notebooky, herní konsoly, počítače a další spotřební elektroniku. Zisky z vývozu koltanu nezůstávají však konžské vládě, ale plynou legálním a pololegálním organizacím do okolních států, především Rwandy a Ugandy, které válku pomohly vyvolat. Uganda a Rwanda jsou dobře hodnoceny Světovou bankou za výsledky v hospodářském růstu a exportní výkonnosti.

Zdroj: UN Report of The Panel of Experts on (...), 2003

Zlato v Ghaně

Výměnou za půjčku Světové Banky poslechla Ghana v roce 1983 radu Mezinárodního měnového fondu a uskutečnila systémové změny svého hospodářství. To vedlo k privatizaci a masivní expanzi těžebního odvětví v Ghaně, které se zaměřilo především na těžbu zlata na vývoz. Vláda, s cílem přilákat investice do důlního odvětví, dala pobídky ve formě

celních a daňových úlev, čímž vytvořila příjemné investiční prostředí především pro zahraniční těžařské společnosti. Do ghanské ekonomiky začalo s těžbou proudit odhadem asi 70 milionů dolarů ročně. To je však pouhých 10 % z hodnoty prodaného ghanského zlata. 80 % zisku odvádějí nadnárodní těžařské společnosti ze země.

Přítom sociální a environmentální dopady těžby jsou katastrofální. Asi 50 000 původních obyvatel bylo přesídleno bez kompenzace, protestující proti těžbě jsou zadržováni a roste kriminalita. Voda je znečištěna těžkými kovy, zejména arsénem. V západní části okresu Wassa bylo těžbou zničeno 60 % ghanského pralesa. V důsledku zničení životního prostředí se rozšířila malárie, tuberkulóza a kožní choroby. Těžební aktivity kontaminovaly půdu, takže na ní již nelze nic pěstovat. Ztráta zemědělské půdy a používání přístupových cest je příčinou konfliktu mezi místními obyvateli a bezpečnostními složkami důlních společností. Ty se vystupňovaly až do násilných střetů, končících někdy smrtí vesničanů.

Ghana je příjemcem zahraniční rozvojové pomoci, avšak jen pro srovnání - rozvojová pomoc plynoucí ze zbytku světa Ghaně včetně odpuštění dluhů činila v roce 2007 1,05 miliard dolarů. Pouze environmentální škody způsobené těžbou jsou však odhadovány na 2,2 miliardy dolarů, tedy mnohokrát více než výtěžek z těžby, který Ghaně zůstává.

Action Aid: Tyranny of Free Trade

Statistical Annex of the 2009 Development Co-operation Report (*), tab. 25. Dostupné z <http://www.oecd.org>.

Haiti

Poté, co Haiti rychlým krokem pokročilo v liberalizaci trhu, výrazně zde stouply ukazatele chudoby a podvýživy. Samotný Mezinárodní měnový fond uvádí, že v důsledku zvýšení nezaměstnanosti klesl hrubý domácí produkt z 600 dolarů na osobu v roce 1980 na 369 dolarů v roce 2004. Dovození rýže byla během dvou let 1994-1995 dramaticky snížena z 35 % na 3 %, a tak dovoz dotované rýže ze Spojených států snadno zaplavil haitský trh a zničil obživu 50 000 rodin, které pěstovaly rýži. V současnosti pochází dvě třetiny spotřebované rýže z dovozu a Haiti utrací své rezervy zahraniční měny za dovoz rýže - produktu, který by země snadno mohla sama pěstovat, a čímž by místní farmáři zase získali prostředky k přežití. S příchodem levné rýže museli haitští rolníci opustit svá pole a nechat se zaměstnat v robotárnách, tzv. maquilách, kde pracují za ještě těžších pracovních podmínek.

Sharma, Devinder: Trade Liberalization in Agriculture. Lessons from the First 10 Years of the WTO. APRODEV, 2005.

Rozvoj Japonska po druhé světové válce

Japonsko dnes patří k nejbohatším zemím světa. Po druhé světové válce, kdy bylo světové hospodářství zdevastované, zvolila země strategii ochrany domácí produkce a částečné izolace od světového trhu. Japonsko aplikovalo řízené hospodářství a selektivní protekcionismus, kdy tamní Ministerstvo obchodu a investic vybíralo preferovaná odvětví a výzkumu. Vládní a soukromé investice pak směřovaly ve vyšší míře právě do rozvoje těchto odvětví. Domácí výroba vybraných odvětví byla chráněna vysokými cly, takže se mohla rozvinout, vše ostatní mělo na japonský trh volný vstup. Nejdříve se Japonsko specializovalo na loďařství a energetiku, což však zvýšilo závislost na dovážených surovinách. Kvůli ropné krizi v 70. letech se Japonsko rozhodlo specializovat na energeticky méně náročná odvětví jakými jsou výroba spotřební elektroniky, informačních technologií, polovodičů a automobilový průmysl. Výsledkem jsou dnes světoznámé firmy jako Sony, Canon, Honda, Toyota a mnohé jiné.

Zajímavou okolností rozvoje hospodářství Japonska po druhé světové válce je využívání tzv. reverzního inženýrství. Procesu, který je založen na odkrytí principu fungování určitého předmětu (např. stroje nebo softwaru), většinou za účelem sestavení předmětu stejného či podobně fungujícího (nemusí však být výslovnou kopií originálu). Reverzní inženýrství může být v závislosti na situaci a právním systému nelegální, ne však ve všech státech světa stejně. Proces byl běžnou metodou získávání technologií japonskými firmami už na počátku 20. století a v meziválečném období. Podniky jako Hitachi, které se vyhýbaly formálním vazbám se zahraničními firmami, byly na této formě rozvoje značně závislé. Většina rané technologie firmy Hitachi tak například byla založena na informacích publikovaných v odborných časopisech a z náčrtů dovezených strojů.

MORRIS-SUZUKI, Tessa. *The technological transformation of Japan: from the seventeenth to the twenty-first century*. New York: Cambridge University

Rozvoj průmyslu v USA

V době kolonizace bránila Velká Británie americkým koloniím v industrializaci. Po získání nezávislosti začaly Spojené státy americké vytvářet základnu později mohutně rozvinutého průmyslu, a to kromě jiného tak, že zavedly 5% plošné clo na dovoz všech výrobků. Mezi lety 1792 a 1819 byla cla navýšena na průměrných 12,5%. Do konce druhé světové války měly USA jedny z nejvyšších cel na dovoz zpracovaného zboží na světě.

Cukrová třtina pro zahraničí

Kuba jako španělská kolonie obchodovala dlouhou dobu pouze se Španělskem. Havana, jediný "povolený" přístav, měla rozvinutou výrobu, disponovala důležitými hutěmi a měla nejdůležitější loděnici v Latinské Americe. Obchodní rozkvět města vedl ke vzniku nejrůznější pracovní nabídky. Základem ekonomie venkova byla pole tabáku a dobytkařství. V roce 1762 se Angličané na jedenáct měsíců zmocnili Havany. Za tu dobu přivezli Britové takové množství otroků, co do té doby Španělsko za dvanáct let. A od té chvíle bylo hospodářství ostrova modelováno podle zahraniční potřeby cukru. Španělský monopol se po anglické okupaci rozpadl. Plantáže cukrové třtiny na vývoz pohltily řemeslníky, dělníky i stále přivážené africké otroky. Také drobní zemědělci, dosud pěstující tabák či ovoce, kterým byla zabráněna půda pro pěstování cukrové třtiny, byli nuceni se přidat k produkci cukru.

V roce 1792 importovala Kuba ve velkém sušené maso, které ještě pár let před tím tvořilo základní vývozní komoditu ostrova. Skomíraly loděnice, produkce tabáků pomalu upadala. Od poloviny 19. století dodávala Kuba třetinu úrody cukrové třtiny Spojeným státům americkým, na konci čtyřicátých let 20. století, odebíraly USA téměř veškerou cukrovou produkci. Ekonomika byla vystavena propadům cen cukru v letech 1897 a 1921. Kuba ze Spojených států dovážela nejen automobily a stroje, papír a oblečení, ale také rýži, fazole, česnek, maso a bavlnu. Dovážela téměř polovinu ovoce a zeleniny své spotřeby, ačkoliv pouze třetina obyvatel v produktivním věku měla stálou práci a polovina půdy hlavních cukrovárenských společností ležela ladem. Po revoluci se Kuba pokusila naráz omezit produkci cukru a diverzifikovat zemědělství. Příjmy z vývozu třtiny jí však chyběly na rozvoj průmyslu. Proto pokračovala v exportu cukrové třtiny do zemí východního bloku. Dnes je Kuba zajímavým případem samozásobitelské avšak diverzifikované ekonomiky, kterou vyvinula víceméně z nutnosti, když ztratila pádem východního bloku v devadesátých letech odběratele zboží. To svědčí o velkých ekonomických schopnostech malých kubánských lidí nezávislé na (ne)schopnosti kubánských politiků.

Eduardo Galeano: Las venas abiertas de América Latina. Siglo XXI, 2001.

Možnosti obchodní politiky Ghany

Spoluúčast na tvorbě globálních pravidel obchodu je úkolem obchodní politiky států. V Ghaně ji má na starosti Ministerstvo obchodu a průmyslu (MoTI), které však trpí všeobecným nedostatkem zdrojů pro svou práci. Úředníci nemají k dispozici dostatek telefonů a počítačů, internetové spojení je nespolehlivé. Přístup k základním informacím o obchodě tedy pokulhává. Ghana nemá dostatek lidí, ani peněz na dostatečný výzkum, přípravu ani koordinaci mezi různými ministerstvy, natož mezi ghanskými podnikateli či občanskou společností. Nemá tedy ani vlastní, dobře propracovanou pozici k řadě otázek projednávaných na mezinárodní úrovni, ani dostatek kapacit pro výkon svých práv (např. prošetření případů možného dumpingu (prodej pod výrobními náklady s úmyslem zlikvidovat konkurenci poškozující ghanské firmy). Ghana disponuje pouze jediným attaché při WTO v Ženevě, kde však často probíhají paralelně vyjednávání v několika pracovních skupinách, které jsou pro Ghanu důležité. Země nemá žádného přiděleného pracovníka v Bruselu pro dohled nad klíčovými vztahy s EU. Ghanští úředníci nemají dostatek financí na cesty do Evropy, dokonce ani po západní Africe, aby mohli dobře prosazovat národní zájmy a budovat spojenectví pro mezinárodní jednání. Jen zanedbatelná část diplomatů a úředníků MoTI má dostatečné obchodní vzdělání a praxi ze oblasti státní správy či podnikání.

Díky reformám a mezinárodním programům podporujícím rozvoj obchodu a hospodářství Ghany se však v posledních letech situace v mnohém zlepšuje. Ghana realizuje od roku 2005 The Trade Sector Support Programme, který komplexně reaguje na řadu výše uvedených nedostatků obchodní politiky a má pomoci Ghaně se dostat mezi země se středními

příjmy.

Roste také zastoupení významných institucí i států přímo v Ghaně a řada rozvojových programů cílí na budování kapacit Ghany v oblasti mezinárodního obchodu. Podpora přichází např. z Kanady (The Program for Building African Capacity to Trade – PACT II) nebo USA. USA podpořily Ghanu v této oblasti v letech 2009-2014 38 milionů USD. Aby země mohla exportovat své produkty především na západní trhy, musí zaručit jejich kvalitu. S tím má celá řada afrických zemí potíže. The United Nations Industrial Development Organization (UNIDO) proto díky financím poskytnutým the State Secretariat for Economic Affairs (SECO) v této oblasti asistuje Ghaně. Jde v první řadě o posilování národních institucí, které tak mohou poskytovat služby kontroly kvality, pomáhat místním společnostem získávat standardy kvality (ISO), založit systém trasovatelnosti původu produktu stejně tak jako zdokonalovat laboratoře testující kvalitu produktů. I ostatní země regionu z programu benefitují, protože mohou své produkty k rozboru posílat do Ghany, namísto např. do vzdálené JAR. Množství surovin, zlepšující se vládnutí a politické reformy tak z Ghany dělají jednu z nejlepších lokalit v subsaharské Africe pro investice.

Zdroje:

Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj, 2000

World Trade Organisation, 2014 (http://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp398_e.htm)

Permanent Mission of the United States of America to the United Nations and Other International Organizations in Geneva, 2014

(<https://geneva.usmission.gov/2014/05/27/u-s-statement-at-the-wto-trade-policy-review-of-ghana/>)

Revue internationale de politique de développement [online]. 2013-05-15, issue 4.2 [cit. 2015-02-05]. ISSN 1663-9375. Dostupné z:

<http://poldev.revues.org/1492>

The interdisciplinary journal of international studies: a journal of the Study Board of International Affairs, European Studies Programme and Development and International Relations, Aalborg University [online]. [cit. 2015-02-05]. ISSN 1604-7095.

International Trade Centre (<http://www.intracen.org/itc/projects/pact-ii/>)

The United Nations Industrial Development Organization, 2013 (<http://www.unido.org/news/press/trade-ghana.html>)

Ministry of Trade and Industry (<http://www.ghanatrade.gov.gh/images/products/laws/TRADE%20POLICY.pdf>)